

PSIHOLOŠKO - SOCIOLOŠKI ASPEKT SEKSUALNOSTI I AGRESIVNOSTI

UDK 316.6:616.89-008.444.9

Živko Vlaškalić, Miloško Vlaški, Zoran Parčetić
ZC "Dr R. Simonović", Odeljenje psihijatrije, Vojvođanska 75, Sombor

Rezime

Čovek je agresivno stvorenje. Samo čovek nalazi zadovoljstvo u razaranju bez nekog razloga i svrhe, osim samog razaranja. Najstrašnji primeri "zverskog" ponašanja mogu se naći kod čoveka. Ništa se ne može meriti sa destruktivnim, divljačkim ponašanjem koje mi jedan prema drugom ispoljavamo. U isto vreme ne postoji jasna granica između oblika agresivnosti koje svi osuđujemo i onih kojih se ne smemo odreći ako želimo da opstanemo. Agresivni nagon je neophodan za opstanak i on predstavlja naslednu konstantu koje ne možemo da se oslobodimo. Agresivnost i agresija su univerzalne pojave, pripadaju svim vremenima i svim ljudima i predstavljaju jednu od dimenzija ličnosti. Agresivnost predstavlja i sastavni deo seksualnosti, kao što je normalno sadržana i u drugim aktivnostima u kojima ljudi izražavaju sebe. U radu je razmatran sociološki i psihološki pristup seksualnosti i agresivnosti kao i njihovi međusobni odnosi.

Ključne reči: psihološko-sociološki aspekt, seksualnost, agresivnost

DEFINICIJA AGRESIVNOSTI

Agresivni nagon je neophodan za opstanak i on predstavlja naslednu konstantu koje ne možemo da se oslobodimo. Agresivnost i agresija su univerzalne pojave, pripadaju svim vremenima i svim ljudima i predstavljaju jednu od dimenzija ličnosti. Agresija ne mora da bude destruktivna, ona počinje od urođene težnje da se raste i ovlada životom, što je odlika sve žive materije. Jedna od funkcija agresije je da obezbedi mir i poredak u zajednici. Takođe, agresija je evoluciono razvijeni impuls koji služi opstanku jedinke i vrste. Međutim, samo čovek nalazi zadovoljstvo u razaranju bez nekog razloga i svrhe, osim samog razaranja.

Čovek je agresivno stvorenje. Najstrašnji primeri "zverskog" ponašanja mogu se naći kod čoveka. Ništa se ne može meriti sa destruktivnim, divljačkim ponašanjem koje mi jedan prema drugom ispoljavamo. U isto vreme ne postoji jasna granica između oblika agresivnosti koje svi osuđujemo i onih kojih se ne smemo odreći ako želimo da opstanemo. Osobine koje su ga dovele do najvećeg uspeha su istovremeno one koje će ga najverovatnije i uništiti (Store, 1989) (1).

Agresivnost predstavlja i sastavni deo seksualnosti, kao što je normalno sadržana i u drugim aktivnostima u kojima ljudi izražavaju sebe.

Agresija bi mogla da se precizno i sveobuhvatno definiše kao svaka akcija (fizička ili verbalna) preduzeta s namerom da se nekom nanese šteta ili povreda bilo koje vrste, bez obzira da li je namera do kraja realizovana. Postoje verbalna i fizička agresija i obično se skaliraju na tri stepena: 1. verbalna agresija prema ljudima 2. fizička agresija prema predmetima, i 3. fizička agresija prema ljudima (Marić, 2005) (2).

PSIHOLOŠKI STAVOVI O SEKSUALNOSTI I AGRESIVNOSTI

Dvadesetih godina prošlog veka se interesovanje psihologije pomerilo sa osećanja na ponašanje. Prema instinktivističkoj teoriji čovek živi prošlost svoje vrste, kao što prema bihejviorističkoj teoriji živi sadašnjost svoga društvenog sistema. Čovek je marioneta kojom upravljaju instinkti i uslovljavanje.

Frojd i Lorenc su dali teoretsku osnovu za instinktivistički model, koji se još naziva mehanističko - hidraulički. U ovom modelu je agresija predstavljena kao jezgro energije koja mora da se prazni nezavisno od spoljnih okolnosti. Kada energizovani nesvesni procesi probiju svesni deo ličnosti, tada se čovek ponaša iracionalno i impulsivno. U sudskoj psihijatriji postoji termin "kumulacija" afekta, koji podrazumeva nakupljanje negativnih emocija i njihovo naglo izbijanje u vidu afektivno - impulsivne reakcije.

Frojd smatra da je agresija dominantna u odnosu na heteroagresiju, da je svaka agresija primarno usmerena prema sebi, odnosno prema introjektovanom voljenom objektu, tada ispoljavanje agresije prema drugom predstavlja samo zamenu za vlastito biće.

U svojoj knjizi "Das is und das Es"- (Ja i Ono), Frojd (1963) (3) postavlja hipotezu o postojanju dva osnovna nagona: erosa i nagona za smrću (seksualni nagon - destruktivni nagon, ljubav - mržnja). Intenzitet destruktivnog nagona, to jest njegovih pojavnih oblika, mržnje i agresivnosti, brutalnosti i sadizma zavisi od prisutnog stanja seksualne zadovoljenosti, odnosno jačine somatskog zaprečavanja libida. Usled neadekvatnog zadovoljenja i somatskog zaprečavanja nastaje akutna neurastenija kod koje se može uočiti pojava i jačanje destruktivnog: razdražljivost, gnev zbog sitnih događaja i motorni nemir. Kod sadističko nagonskih karaktera motorni nemir, impuls za razarenjem i aktiviranjem mišićnog aparata kao i agresivnost postaju jači ukoliko duže živi u apstinenciji, a impulsi slabe ako se i za kratko vreme prekine sa apstinencijom. Prelaženje uzbuđenja sa erotičko čulnog na motorno destruktivno područje zapaža se kod dece koja počinju sa potiskivanjem Edipovog kompleksa. Pojačanje volje za kretanjem, motornom agilnosti pa i okrutnosti se ispoljava u proseku u petoj godini života. I na drugim primerima se vidi da se nezadovoljeno seksualno uzbuđenje pretvara u agresivnost, čak i u brutalnost, isto kao što se razočarana ljubav lako pretvara u mržnju. Poreklo agresije nalazi u problemima sa odvajanjem deteta od majke u prvoj godini života i teškoćama da prihvati ranu socijalizaciju (analna faza).

Lorenc agresivno ponašanja vidi u urođenom životinjskom, agresivnom instinktu. Njegov agresivni nagon je koristan za život, dok je Frojdov instinkt smrti u službi smrti. Oni različitim putevima dolaze do iste slike o čoveku u kojem se neprestano stvara agresivno destruktivna energija, koju je veoma teško, a možda dugoročno i nemoguće kontrolisati. Rat je neiskorenjiv, jer je rezultat instinkta. Ni jedan rat ne izaziva toliko mržnje kao građanski rat, u kojem se zaraćene strane tako dobro poznaju. Čovek može stvarno mrzeti samo tamo gde je voleo. Ljudi mogu imati osećanje da su apsolutno u pravu, čak i onda kada čine strahote. Za Fenihela je agresija način na koji se mogu ostvariti nagonski ciljevi, a ne potreba ili cilj sam po sebi.

Za Melaniju Klajn agresija nije primarna Id reakcija, nesvesna instinktivna reakcija, nego Ego reakcija u okvirima svesti, čiji je cilj prilagođavanje i sticanje sigurnosti u dinamičnom odnosu sa objektom.

Hartman (1958) (4) - tvorac Ego psihologije, naglašava više svesni, kognitivni aspekt ličnosti, za razliku od iracionalnog, nesvesnog i emocionalnog stava klasičnih psihoanalitičara.

Za Kenberga (1964) (5) - struktura psihičkog sistema - Id, Ego i Superego se sastoji od slika selfa (unutrašnji svet). Slika objekta (spoljašnji svet) i njima pridruženim afektima. Slike i predstave selfa i objekata su u afektivnom odnosu koji Kenberg naziva libidom (+), ako su pozitivne i agresija (-) ako su negativne. Za osobe sa poremećenom strukturom ličnosti, psihopate ili nastrane ličnosti, smatra da imaju difuzan identitet, gde su slike selfa i objekata slabo integrisane, te pod dejstvom afekta i alkohola dolazi lako do cepanja selfa i objekta (disocijacija ili splitting).

Hornai (1964) (6) razlikuje sledeće oblike ponašanja: 1. kretanje ka ljudima (traženje pomoći), 2. kretanje protiv ljudi (agresija, potreba za pomoći), 3. kretanje od ljudi (izolacija, odustajanje od cilja).

Skiner, bihejviorista, odbacuje nagone, osećanja, instinktivne impulse i motive kao činjenice koje određuju čovekovo ponašanje i uvodi "uslovne reflekse" odnosno uticaj i delovanje okoline. Određuje društvo i kulturu kao odlučujuće faktore u oblikovanju čovekovog ponašanja.

From (1980) (7), antropološkim pristupom iznosi tezu o benignoj i malignoj agresiji. Benigna agresija je zajednička ljudima i životinjama, filogenetski je programirana, biološki određena, razumljiva, defanzivnog je karaktera, javlja se kada je ugrožen opstanak, kada su ugroženi životni interesi jedinke i vrste. Druga vrsta, maligna agresija je destruktivnog karaktera, specifična je za čoveka, biološki se ne može objasniti, nema nikakve svrhe, a zadovoljstvo nalazi u pohotnosti. Čovek je jedini primat koji ubija i muči članove svoje vrste bez razloga, bilo bioloških ili ekonomskih, i pri tome oseća zadovoljstvo.

Neki istraživači agresivnost smatraju sastavnim delom seksualnog nagona. Sadizam bi odgovarao agresivnoj komponenti seksualnog nagona. On može da preplavi seksualni život i dovede do toga da se seksualno zadovoljstvo stiče nanošenjem bola, pa i uništenjem seksualnog objekta; veoma mu je blizak mazohizam. Taj fenomen vezan je za infantilnu intrpretaciju kako je seksualnost agresivna i brutalna (Store, 1981) (1).

SOCIOLOŠKI STAVOVI O SEKSUALNOSTI I AGRESIVNOSTI

Seksualnost neki smatraju "slabom tačkom čitavog ljudskog roda", te da se seksualnost ispoljava kao izvor svih čovekovih problema i da je znak nedovršenosti i nepotpunosti.

Kultura je moguća jedino potiskivanjem nagona, te je neuroza neizbežna. Ljudske potrebe formira, preobražava, a naročito postiskuje društvo. Tako nastaje psihička

struktura čoveka, koja se razvija kod svakog člana društva u toku stalne borbe između potrebe i društva.

Sputavanjem genitalnosti se svi pregenitalni zahtevi opterećuju energijom, te se pod izvesnim okolnostima ispoljavaju kao perverzije, koje su rezultat odbacivanja i potiskivanja seksualne energije od njenog normalnog genitalnog cilja.

Seksualno negirajuća društvena atmosfera dovodi do teškog prepoznavanja veze između poremećaja potencije zbog društvenog uređenja, i perverzije kao rezervnog zadovoljenja genitalnosti. Sa napretkom proizvodnje dolazi do pada seksualne kulture i neuroze kao izraza poremećene seksualne ekonomije.

Sadizam u seksualnom životu se javlja tek kada su sputane ili poremećene prirodne genitalne funkcije. Kada se ukočena, blokirana, seksualnost ne pretvara samo u strah već i u sadizam. Ako seksualni nagon nije zadovoljen, do izražaja dolazi destruktivni nagon, u suprotnom slučaju on gubi na energiji.

Čovek nema jake mahanizme koji bi ga sprečavali da drugima nanese povrede, baš zato što je loše zaštićen prirodnim oružjem. Iz takve biološke slabosti i potiče potreba za oružjem, potencirana time što je čovek borbena, agresivna i teritorijalna životinja. Organizovanjem u velike celine ljudi i koncentracijom moći na jednom mestu, još se nepovoljnije odražava na osećanje lične vrednosti. Demografska eksplozija i stešnjenost potenciraju uslove za nastajanje neprijateljstva i jačanje već i tako izraženog agresivnog nagona.

Značaj spoljašnjeg uticaja se potvrđuje u eksperimentalnim uslovima zatvora. U takvim uslovima su se većina onih koji su imali ulogu "čuvara", pretvorili u brutalne sadiste; a većina onih koji su igrali zatvorenike - uplašene i podložne ljude.

"Civilizovani" čovek živi pod različitim uslovima lišenosti slobode, a to je tako čak i u najrazvijenijim društvima. U društvenoj strukturi izmenjenoj dovođenjem novih članova, dolazi do dramatičnijeg porasta agresivnih interakcija, nego što je to slučaj promenom okoline. Smanjenje prostora je jedan od bitnih uslova za povećanje nasilja i agresivnosti (From, 1980) (7). Razvitkom gradova dolazi do razvitka nove civilizacije i onih strasti koje se pripisuju ljudskoj prirodi. Verovatno zbog veće prorođenosti stanovništva, seosko stanovništvo je manje napeto, često ljubaznije i prijateljski raspoloženo, za razliku od gradskog.

Čovek uživa u poteri i ubijanju. U većini kultura, od patnje i mučenja - čine se čak i javni spektakli. Sadizam češće postoji kod frustriranih ljudi i frustriranih klasa koji se osećaju nezadovoljni i nemaju zadovoljstvo u životu. Postoje sadistički pojedinci i sadističke kulture. Sadistički karakter, koji se predstavljao blagim i prijaznim, može postati nečovečan u terorističkom društvu u kojem se sadizam ceni, a ne osuđuje.

Agresivni nagon ima više pozitivnih funkcija - uloga u proređivanju populacije, seksualna selekcija, zaštita mladunčadi i stvaranje poretka u društvu. Agresija pojedinca je najčešće usmerena na vrlo bliske osobe ili njihove supstitute, a činjenica da je agresivne osobe često ne mogu kontrolisati, govori o njihovom nedovoljno zreloom ja. Agresivna osoba je uvek uplašena i uznemirena. Procenu, da li je određeno ponašanje

agresivno, dobijamo kroz uočavanje cele situacije u kojoj se zbiva međuljudski odnos, i pri tome posebnu pažnju poklanjamo stvarnosti. Jer, pokazivanje realnog nezadovoljstva nije agresija.

Učenje kontrole agresije je jedna od važnih funkcija socijalizacije. Dopuštanje igara sa agresijom i destruktivnošću, u vreme kada to više ne odgovara uzrastu, može dovesti do toga da osobe ne nauče dovoljno kontrolisati svoju agresivnost. Treba uvek nastojati da situacija deteta bude više pokrivena tendencijama života, a da tendencija destrukcije bude što više smanjena i oslabljena. U odrasloj dobi se agresivne tendencije rasterećuju kroz različite aktivnosti - sport, različiti hobiji. Negovanjem materijalne sigurnosti i bliskosti među ljudima, kao i kulture slobodnog vremena, jedna je od mogućnosti koja se nudi za suzbijanje, smanjenje i kontrolu agresije.

Društvena neadaptiranost se samo nadovezuje na neadaptiranost u detinjstvu, gde se često već ispoljila i delikvencija. Kako će se neko ponašati u velikoj meri zavisi od toga kako je odgajan i vaspitavan, i na koji način je stimulisan. Iskustvo pojačava ili suzbija agresivno ponašanje. Shvatiti ih ne znači i opravdati ih i odobriti, ali dok ne shvatimo ne možemo razumeti kako mogu biti smanjene i koji činioci utiču na njihov porast.

"CIVILIZACIJA" DANAS - SEKSUALNOST I AGRESIVNOST

Agresivni nagon predstavlja naslednu konstantu koje ne možemo da se oslobodimo, a koja nam je i neophodna za opstanak. Teorija koja agresiju objašnjava kao posledicu frustracije nije više dovoljna i održiva, pogotovu u svetlu novih bioloških istraživanja.

Što se tiče stavova prema silovanju i seksualnom prestupništvu, kao i kazne, oni se nisu suštinski promenili ni u današnje vreme. Jedno istraživanje pokazuje da se u SAD, u drugoj polovini ovoga veka, veliki broj seksualnih prestupnika odlučio pre za kaznu uškopljenja nego za izdržavanje duže zatvorske kazne. U Danskoj od 1929. do 1959. god. tri stotine kažnjenika učinilo je isti izbor (Stojanović, 1988) (8).

Silovanje je prinuda na seksualni odnos, gde se psihičkom i/ili fizičkom agresijom prisiljava na seksualni akt osoba drugog ili istog pola. Iako dolazi do seksualnog odnosa, opravdanije je silovanje svrstati u agresivno, nego u seksualno ponašanje. Kod nekih muškaraca u stvari je reč o sekundarnom preusmeravanju njihove agresije. Broj silovanja je u porastu (Vlaški, 1995) (9).

"Silovanje iz nužde" - postavlja se pitanje: kakav je bio stepen agresije ili prinude? Zbog usamljenosti, ima puno onih koji slabije vladaju svojim nagonskim podsticajima i afektivnim reakcijama, teško uspostavljaju kontakte sa ženama, inteligencija im je niža, a utočište često traže u alkoholu. Česte su i provokativne situacije u kojima su žene, koje su bile žrtve silovanja, stvarale provokativne situacije i time podstakle čin, a bio je potreban samo neznatan "okidač" (Lokar, 1991) (10).

Povećava se i broj silovanja koje izvrše mladići, i pored toga što imaju dovoljno prilika za seksualne odnose. Neki ispoljavaju snažne agresivne težnje, dok kod drugih takvih težnji ranije nije bilo u izraženijem obliku. Mnogo je važnija agresivnost prema

ženi, nego sam seksualni odnos sa njom. Česte su potvrde da je došlo do agresivnog "acting- out", u kojem seksualna komponenta ima manje značajnu ulogu. Ima muškaraca koji doživljavaju seksualno uzbuđenje i erekciju isključivo kada su nasilni (Vlaškalić i Vlaški, 2006) (11).

Najbolje upozorenje o preusmeravanju agresije u silovanje su masovna silovanja u ratu. Silovanja koja se završe ubistvom su retka. Često su prisutni i drugi različiti oblici poniženja za vreme silovanja. Silovana žena oseti tu agresivnu komponentu, pa je zbog toga uplašena i šokirana. Što jasnije izvršilac pokaže agresivno ponašanje manji je otpor silovane žene, koja je ponekad u opravdanom strahu za svoj život. Posle silovanja žene se osećaju povređene, imaju osećaj srama, straha i ljutnje. Takva posttraumatska reakcija traje dosta dugo, do jedne godine i više, pa i doživotno. Kod nekih se javle depresivne, fobičke i anksiozne smetnje, kod drugih psihosomatske smetnje. Mnoge, po nekima polovina, imaju jedno vreme različite seksualne disfunkcije. Kod nekih se javljaju simboličke smetnje ponašanja (stalno se kupaju i sl.). Zbog toga je daleko važnije pravovremeno pristupiti psihoterapijskoj intervenciji kod silovanih žena, nego pokušati lečenje izvršilaca silovanja. Poseban vid silovanja su homoseksualna silovanja, koja nisu u penalnim situacijama. Slična su heteroseksualnim naročito u pogledu agresivnih komponenti (Gajić i sar., 2005) (12).

I konačno postoje bolesti koje se prenose seksualnim putem, i koje mogu da se završe smrću. Neki smatraju da AIDS -om i nekim drugim bolestima plaćamo cenu za sopstveni sistem. Uzroci prenošenja virusa AIDS - a smatraju se tečnosti koje su povezane sa seksualnošću, i usmerene na uživanje ili razmnožavanje (sperma, pljuvačka, krv, majčino mleko). AIDS je bolest koju izazivaju razmena i kruženje - turisti, migranti - radnici i vojnici, skitanje i lutanje, liberalizovanje morala - ideje o homoseksualnim odnosima. Snošaj usmeren samo uživanju u seksualnosti, sklonost ka bežanju iz stvarnosti. Neki smatraju da je AIDS samo odbrambena reakcija ljudske vrste.

LITERATURA

1. Store E. *Ljudska agresivnost*. Nolit, Beograd 1989.
2. Marić J. *Klinička psihijatrija*. XI izdanje, Megraf, Beograd 2005.
3. Freud S. *Instincts and their vicissitudes*. In standard edition, Vol 14. Hogarth Press, London, 1963.
4. Hartman H. *Ego psychology and the problems of adaptation*. Inter. Universities Press, New York, 1958.
5. Kenberg O. *Sever personality disorders*. Yale University Press, New York, 1984.
6. Horney K. *Neurotična ličnost našeg doba*. Grafički zavod, Titograd, 1964.
7. Fromm E. *Anatomija ljudske destruktivnosti*. Naprijed, Zagreb, 1980.
8. Stojanović J. *Silovanje*. NIO "Univerzitetska riječ", Nikšić, 1988; 85-177.
9. Vlaški M. *Psihopatološke karakteristike učinilaca seksualnih delikata*. Magistarski rad. Medicinski fakultet, Novi Sad, 1995.
10. Lokar J. *Neki aspekti seksualnih poremećaja*. Engrami. 1991; Vol. 13 (3-4): 271-280.
11. Vlaškalić Ž, Vlaški M. *Psihijatrijska, psihološka i socijalna obeležja seksualnih delikvenata*. Glasnik ADJ. 2006; 41:203-11.
12. Gajić Z, Mišić-Pavkov G, Ivanović-Kovačević S, Cvijanović M. *Silovanje u sudsko psihijatrijskom veštačenju*. Aktualnosti iz neurologije, psihijatrije i graničnih područja, 2005; XIII (1-2): 63-66.

**PSYCHOLOGICAL – SOCIOLOGICAL ASPECTS OF SEXUALITY AND
AGGRESSIVENESS**

Živko Vlaškalić, Milojko Vlaški, Zoran Parčetić
HC “Dr R. Simonović”, The Department of Psychiatry, Vojvođanska 75, 25000 Sombor

Summary

Man is an aggressive creature. Only man finds pleasure in destruction without a purpose except for destruction itself. The most horrifying examples of brutal behaviour are related to man. Nothing compares to destructive, savage behaviour which we demonstrate toward each other. At the same time, there is no clear line between the the forms of aggressiveness that we all condemn and those we must not renounce if we want to survive. Aggressive instinct is necessary for survival and it is a hereditary constant which we can not free ourselves of. Aggressiveness and aggression are universal phenomena of all times and are part of all people and they represent a dimension of a personality. Aggressiveness is also a part of sexuality in the same way as it is a part of other activities through which people express themselves. This paper deals with sociological and psychological approach to sexuality and aggressiveness as well as their interrelations.

Key words: psychological-sociological aspects, sexuality, aggressiveness